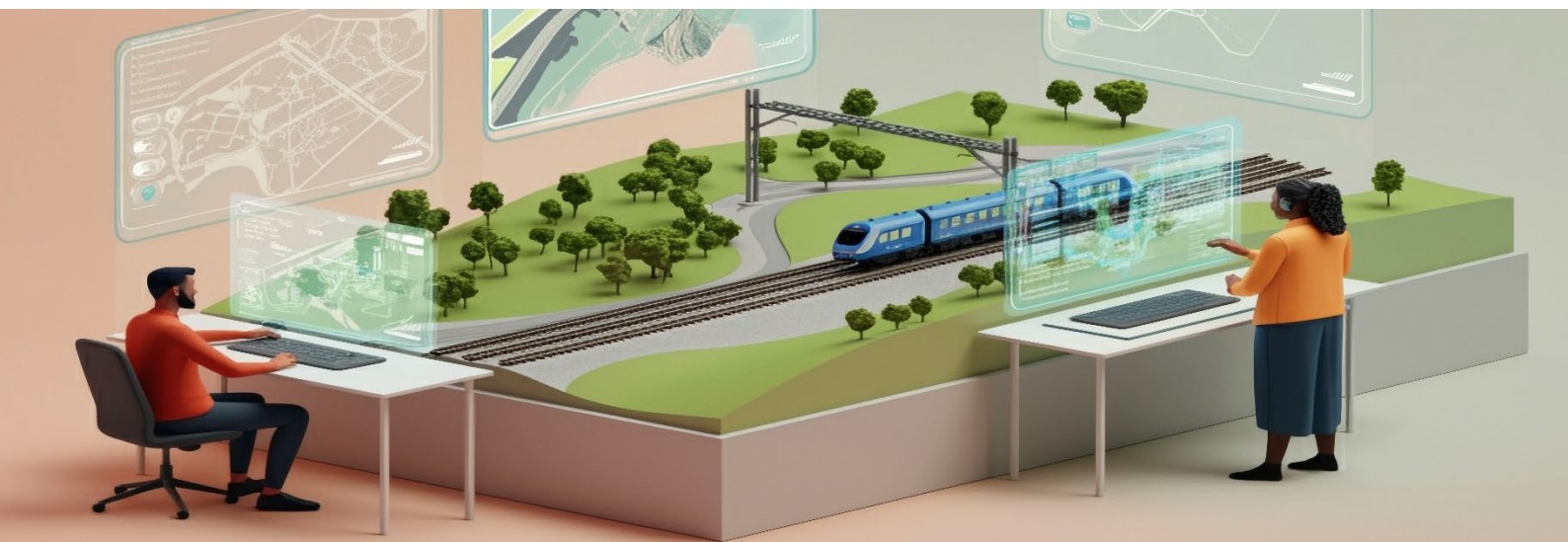

Databedreven werken binnen de ruimtelijke ordening

Bericht aan het parlement

De ruimtelijke druk in Nederland is hoog, en de maatschappelijke opgaven groot. Data en digitalisering zijn belangrijk voor het maken van maatschappelijk verantwoorde keuzes over deze schaarse ruimte. Het Rathenau Instituut ziet echter dat op het gebied van ruimtelijke ordening de kansen van data en digitalisering regelmatig worden overschat. Een optie ter voorkoming daarvan, is het bevorderen van databedreven werken.

De Kamer kan overwegen de minister te verzoeken kenbaar te maken hoe zij op het gebied van ruimtelijke ordening databedreven werken zal bevorderen.

Inleiding

Op 2 oktober spreekt de commissie Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening over het thema Ruimtelijke ordening. Op de agenda staat onder andere de Meerjarenvisie *Zicht op Nederland*ⁱ, waarin gepleit wordt voor het versterken van het gebruik van data en digitalisering binnen de ruimtelijke ordening. Deze ambitie wordt onderschreven in het *Voorontwerp Nota Ruimte*ⁱⁱ. Data en digitalisering zijn belangrijk voor het maken van maatschappelijk verantwoorde keuzes over de schaarse ruimte. Het Rathenau Instituut ziet echter dat op het gebied van ruimtelijke ordening de kansen van data en digitalisering regelmatig worden overschat. We constateren daarom dat *databedreven werken* van belang is. Dit betekent:

1. Benut data en digitalisering waar dat van meerwaarde is;
2. Heb oog voor de beperkingen van data en digitalisering;
3. Wees bewust van de risico's van data en digitalisering en mitigeer ze.

Hieronder illustreren we deze drie karakteristieken van databedreven werken.

1. Benut data en digitalisering waar dat van meerwaarde is

We noemen twee voorbeelden waar data en digitalisering van meerwaarde kunnen zijn.

Digitaal kaartmateriaal om opgaven in samenhang te bekijken

Uiteenlopende functies en belangen, zoals woningbouw, landbouw, waterveiligheid en energie, strijden om beperkte ruimte. Het Voorontwerp Nota Ruimte spreekt zelfs van een 'proces van wederombouw, een opgave in omvang vergelijkbaar met de naoorlogse wederopbouw'. Om de verschillende ruimtelijke opgaven in samenhang te bekijken, moet een grote hoeveelheid informatie worden gecombineerd. Dat kan middels digitale kaarten. Samenwerking tussen sectoren biedt ook kansen om verschillende functies slim te combineren (meervoudig ruimtegebruik).

Digitaal kaartmateriaal om effecten van klimaatverandering inzichtelijk te maken

Ruimtelijke beslissingen worden gemaakt voor de korte, maar ook voor de lange termijn. De gevolgen van klimaatverandering kunnen per gebied anders zijn. Volgens het PBL kijken provincies in hun ruimtelijke plannen nog maar beperkt naar de middellange (2050) en nog niet naar de lange termijn (2100).ⁱⁱⁱ Digitaal kaartmateriaal kan helpen de informatie over toekomstige klimaatverandering beter toegankelijk en inzichtelijk te maken. Zo maken de provincies Noord-Brabant en Utrecht al gebruik van digitale kaarten waarop toekomstige klimaatrisico's (zoals verdroging of overstromingsgevaar) zichtbaar worden, zodat daar bij het maken van ruimtelijke keuzes rekening mee gehouden kan worden.

2. Heb oog voor de beperkingen van data en digitalisering

Beperkingen van data en digitalisering worden niet altijd voldoende onderkend. We bespreken twee beperkingen.

Data delen is geen panacee voor betere samenwerking over de grenzen van sectoren
Beter samenwerken over de grenzen van sectoren vraagt om leren van en met elkaar, en een andere manier van werken. Data beter delen kan daar onderdeel van zijn, maar is zeker niet het hele verhaal. Beter samenwerken is vooral mensenwerk.

Beperkte effectiviteit van digitale modellen voor ontwikkeling van ruimtelijk beleid
Digitale modellen en simulaties kunnen een rol spelen bij het maken van ruimtelijke keuzes. Maar de besluitvorming over complexe vraagstukken in de ruimtelijke ordening heeft vaak geen baat bij modellering. Het effectief optimaliseren van ruimtegebruik middels modellen en simulaties is namelijk alleen mogelijk wanneer er brede overeenstemming is over waardes en doelen. Een kenmerk van de complexe vragen in de ruimtelijke ordening is dat zo'n brede consensus veelal ontbreekt. Voor de een is het gebrek aan woningen het grootste probleem, de ander vindt dat er meer aandacht nodig is voor klimaatadaptatie. De een wil meer ruimte voor natuur, de ander voor landbouw. Om verder te komen, zijn vooral goede gesprekken nodig waarin diverse experts en belanghebbenden hun perspectief op het vraagstuk delen en er gezamenlijk geleerd kan worden. Uiteindelijk zijn politieke keuzes nodig. En die keuzes kunnen niet worden uitbesteed aan de techniek.

3. Wees bewust van de risico's van data en digitalisering en mitigeer de risico's

Naast kansen en beperkingen kent het gebruik van data en digitalisering ook risico's. We noemen twee voorbeelden van risico's en hoe deze te mitigeren.

Aannames en keuzes kunnen door digitalisering onzichtbaar worden
Meetgegevens of data leiden niet vanzelf tot inzichten. Om tot bruikbare inzichten te komen moet de data geanalyseerd en geïnterpreteerd worden. Dit vereist expertise van een specialist, die daarbij gebruik maakt van kennis, maar ook aannames doet en keuzes maakt. Digitalisering brengt het risico mee dat deze aannames en keuzes onzichtbaar worden. Transparantie is van belang. Dat wil zeggen dat gemaakte aannames en keuzes goed gedocumenteerd moeten worden en vindbaar moeten zijn. Belanghebbenden moeten zicht hebben op deze aannames en keuzes en in staat gesteld worden deze kritisch te bevragen.

Digitalisering kan participatie van bepaalde groepen beperken

In de praktijk vergroot het breed beschikbaar stellen van data en digitale kaarten niet voor iedereen de mogelijkheden voor participatie en inspraak. Digitale kaarten bevatten vaak grote hoeveelheden gelaagde data, die op verschillende manieren ontsloten kunnen worden. Dit begrijpen vereist digitale vaardigheden en expertise om de data en gegevens correct te interpreteren. Niet iedereen beschikt over deze vaardigheden. Met als risico dat door digitalisering de mogelijkheden tot participatie en inspraak voor sommige maatschappelijke groepen afneemt. Daarom moet er blijvend aandacht zijn voor de begrijpelijkheid van digitale informatie. Daarbij is het belangrijk ook te blijven investeren in niet-digitale manieren van participatie en inspraak.

Bevorder databedreven werken

Data en digitalisering zijn belangrijk voor het maken van maatschappelijk verantwoorde keuzes over de schaarse ruimte. Het Rathenau Instituut constateert dat mogelijkheden regelmatig overschat worden en er niet altijd voldoende aandacht is voor de risico's.

De Kamer kan daarom overwegen de minister te verzoeken kenbaar te maken hoe zij op het gebied van ruimtelijke ordening databedreven werken zal bevorderen.

Daarvoor is het van belang te verhelderen:

1. Wat de realistische kansen zijn van data en digitalisering in de ruimtelijke ordening, zodat die op brede schaal benut kunnen worden;
2. In welke situaties de inzet van data en digitalisering in de ruimtelijke ordening tegen beperkingen aanloopt, en waar menselijke gesprekken en keuzes centraal moeten blijven staan;
3. Welke risico's samenhangen met het gebruik van data en digitalisering in de ruimtelijke ordening en hoe deze gemitigeerd kunnen worden.

ⁱ Min BZK, Meerjarenvisie Beraad voor Geo-informatie, “Zicht Op Nederland. Samen Datagedreven Werken Aan de Fysieke Leefomgeving,” Februari 2024

ⁱⁱ Min BZK, “Voorontwerp Nota Ruimte,” June 2024.

ⁱⁱⁱ PBL, “Provinciale Voorstellen Voor Omgevingsbeleid in Nationale Samenwerking. Reflectie Vanuit Het PBL,” mei 2024.

Gerelateerde publicaties

<u>De digitale tweeling als gesprekspartner</u>	Rathenau Instituut, 2023
<u>Waardevol digitaliseren</u>	Rathenau Instituut, 2018
<u>Human rights in the robot age</u>	Rathenau Instituut, 2017
<u>Beleid en het bewijsbeest</u>	Rathenau Instituut, 2012
